

ביאור דברי גדולי ישראל שהנערים המתמודדים הם אנוסים

יחיאל פליסקין
חשון תשפ"ג

אחד היסודות הנצרכים לכל מי שיש לו איזה קשר לנער מתמודד [או נערה מתמודדת], הוא לדעת שגדולי ישראל קבעו כי **הנערים הללו אינם אשמים במצבם העגום**, ויתכן שאף אין להם כמעט בחירה לנהוג אחרת. אמנם כמובן אין הכוונה לפטור אותם מעבודה עצמית, אלא אדרבה, יש לומר להם שהתיקון שלהם כעת הוא לצאת ממצבם. ודווקא אם הם ידעו שמצבם עד עתה אינו באשמתם, הם יקבלו כח לצאת ממצבם, וכפי שראיתי בעיני עשרות פעמים, שדווקא הבנה זו נתנה להם את הכח לחזור בתשובה.

המקורות מגדולי ישראל

הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל בשם החזון איש זצ"ל:

על אותם הנחשלים שבקרב הבחורים אמר לי מרן החזון איש זצוק"ל, שיש להסתכל עליהם כעל אנוסים או קרוב לזה, **וחס ושלום לא כפושעים** (מכתב לועידת החינוך, יתד נאמן כ"ט טבת תשע"ה). ובספר 'סברי מרנן' הביא מדברי רבי דב יפה זצ"ל בשיחה, שאמר: מרן החזון איש זיע"א אמר כי לא צריך להסתכל על אלה שח"ו נכשלים כפושעים אלא כמעט כאנוסים (מדבריו בוועידת החינוך העשירית שבט תשע"ו) ופעם אחת שוחח בני יוסף נ"י עם רבי דב יפה זצ"ל ובתוך הדברים אמר לו: מה שכתב המשגיח שהחזון איש אמר לו שאותם הנחשלים שבקרב הבחורים יש להסתכל עליהם כאנוסים. ותיקן אותו המשגיח ואמר שהחזון איש אמר שהם 'כמעט אנוסים' (כ"ט כסלו תשע"ז).

מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א:

ילד שנתקלקל, העצה היא לנהוג עמו בידידות, ולקרב אותו, ואז יש סיכויים שיחזור בתשובה, כי הוא בעצמו יודע שאינו שאינו מתנהג כשורה, ומבין שאין זה ראוי לעשות נגד ההורים, **אלא שהוא אנוס**, מפני שהיצר הרע שולט עליו, ואם נוהגים איתו בכבוד ובדרך ידידות, זה נותן לו כוחות, ואז יש תקווה שיחזור למוטב, אבל אם מרחיקים אותו, הרי זה רק גורם שיהיה יותר גרוע (דרכי החיזוק גליון 400).

משמעות הדברים היא, שבניגוד לחשיבה המקובלת, רבים מבחורים אלו בעצם אינם אשמים במצבם העגום, שנכפה עליהם לאור נסיבות וקשיי הדור. קביעה זו של גדולי ישראל, דורשת מאיתנו לכאורה לחולל **מהפכה של ממש** בכל היחס והטיפול בנערים מתמודדים. שהרי כמובן אינו דומה היחס שיש להתייחס ל'מזידי' ו'פושעי' כהיחס שיש להתייחס ל'אנוסי' או 'קרוב לאנוסי'.

מצד שני הדברים תמוהים טובא לכאורה, שהרי מדובר בבחורים מעל גיל מצוות, שקרו ושנו ויודעים מהי עבירה, והרי מיסודי הדת הוא שיש לכל אדם בחירה לבחור בטוב או ברע, ומהיכתי תיתי להתייחס אליהם כעל אנוסים.

והאמת אומר, שקצת לאחר שהתחלתי לעסוק עם נוער מתמודד, נהיתה לי הרגשה פנימית חזקה שבחורים אלו הם אנוסים במעשיהם, אלא שכנ"ל, לא ידעתי להסביר איך זה מסתדר עם ענין כח הבחירה. ומשזכינו שהתגלתה דעתם של גדולי ישראל, שמחתי עליה כעל כל הון, ונתתי אל ליבי לברר סוגיא זו בעזהשיית, ומצאתי **שמונה מהלכים** לבאר את דבריהם, ומאת השם אבקש, להנצל מכל מכשול ושגיאה.

הסבר 1 – עפ"י רבינו יונה ועוד: לאחר שבחר ברע פעמים רבות, שוב נעשה אנוס

כתב רבינו יונה (אבות ד, ב):

ושכר עבירה עבירה. אם בחר את המות ואת הרע ועשה עבירה אחת הבורא ברוך הוא מתרחק ממנו ומניחו ומוסר אותו ביד טבעו הרע, וזהו הפרי היוצא מן העבירה שמניחין אותו לעשות אחרת, ואין בידו יכולת לסור מן הדרך ההיא, כי לא לאדם דרכו בשכבר בחר לו הדרך, וזהו שנאמר (ישעיה ג, יא), "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו", עכ"ל.

מבואר בדברי רבינו יונה יסוד נורא, שעיקר הבחירה של האדם היא בתחילת הדרך, שיש בידו יכולת לבחור בדרך הטובה, אך לאחר שכבר בחר בדרך רעה ונשקע בה, שוב אין לו בחירה לחזור לדרך הטובה [וקצ"ע מה שכתב 'שעשה עבירה אחת'. ונראה דכשעשה עבירה אחת אז הבורא מתרחק ממנו, אך לאחר שכבר בחר בדרך רעה, אז אין בידו יכולת].

ולפי זה יתכן לבאר את הגמרא (קידושין מ). שיעבר ושנה הותרה לו, דהיינו לאחר שחזר וכפל את העבירה, נהיית אצלו כמו היתר שאינו יכול לשמור האיסור.

ושו"ר שכן ביאר בספר באר מים חיים פרשת מצורע, שכתב בתוך דבריו וז"ל: ומוסיף בכל יום בזדון לבו תאוה על תאוה עד שנעשית לו כהיתר ואי אפשר לו לפרוש ממנה כי נתחזקה בלבו מאוד, עכ"ל. לאור דברים אלו אפשר לבאר את דברי החזון איש, במה שאמר להסתכל על הבחורים הנחשלים כעל אנוסים או קרוב לזה, שלא בא לומר שבאמת הם לא אשמים, אלא שלמעשה כעת אין להם בחירה לבחור בטוב, ולכן מה יעזור להתייחס אליהם כפושעים שבחרו ברע, ולבא אליהם בדברי מוסר נוקשים, ובטענות ותביעות, בעוד שלמעשה אין להם כעת אפשרות לבחור בטוב, ולכן הדרך היחידה שנשארה היא להתייחס אליהם כאל אנוסים או קרוב לזה, שזהו למעשה מצבם כיום.

ובספר חידושי תורה – ימים נוראים וחג הסוכות להרה"ק רבי יואל טיטלבוים זצ"ל מסאטמר (בדרוש לשבת שובה תשכ"ב), בשם ספר רב פנינים להפרי מגדים (בתשובה א' מהשכל אל החומר אות ט' וז"ל):

ע"י עבירה שעשה ברא משחית עבירה גוררת עבירה כיוצא בה שעשה ומכריחו לכך וכמעט בטלה הבחירה באותו ענין, ולפיכך י"ל שהחוטא אין מחויב לעשות תשובה על חטא כי אם פעם אחת אפילו חטא אותו מאה פעמים וכו'.

ומוסיף רבי יואל: עי"ש שהאריך והעלה כי אפילו בפעם שני ושלישי שכמעט אנוס הוא שהמשחית שברא מכריח לכך, מכל מקום תחלתו ברצון היה וחייב בדינא דגרמי כי ברור היזקי עכ"ל.

וכן מובא בשם הבעש"ט, וז"ל:

בחטא אחד שחוטא אדם מזדמן לו חטא אחר כדי שישבו ממנו על ידי זה כפרת חטא הראשון כשרואה יצר הרע מתגבר עליו בחטא השני, מכל מקום הקב"ה מליץ עליו וכו', וכאשר חטא ג' פעמים אז מתלבש נפשו רוחו ונשמתו בקליפת עבירה גוררת עבירה ודרכי התשובה נמנע ממנו עד שירוחם מן השמים וכו' (מאורות הגדולים – קדושת הרה"ק הר"י בעש"ט, מובא בעלון נועם נתיבותינו שבועות תשע"ט).

וכן כתב בדרכי נעם (תשע"ו עמ' קנג) בשם הפרי הארץ:

דהנה יש מצב שהאדם נתון כולו תחת שלטון הקליפה שנוצרה ממעשיו, והיא כופה עליו לעשות עבירות ממש. כדאיתא בפרי הארץ (ואתחנן) שהקליפה השורה עליו אינה מנחת אותו לעשות הטוב, ומסיתה אותו לעבירה וכופה אותו לעשות רע, עד שהוא כמוכרח במעשיו כמי שניטלה ממנו הבחירה. ובמקו"א מציין הדרכי נעם: עיי' פרי הארץ נצבים בפירוש מאמר חז"ל רשעים יצר הרע שופטן, פי' שמוכרחים לעשות רצונו, מפני התדבקו ברע ומשליטו על עצמו להיות מוכרח במעשיו נגד השי"ת ר"ל. ובמקו"א כתב (דרכי נעם תשע"ז: עמ' מח): מביא את הפרי הארץ ואתחנן, נצבים שהוא כמוכרח וכו', ומוסיף: אמנם אין הכוונה שניטלה ממנו הבחירה, כי הבחירה בידו לבער את הקליפה, אך כל עוד לא ביערה הריהו כשבוי בידה. [ובהמשך מביא בשבשעת ניסוך המים אפשר לבטלה עי"ש, וכתב: אילו

יאחזו בכח השמחה, עיי"כ יתעלו מים התחתונים להיות מים עליונים, והקליפה תאבד את חיותה ותתבטל].

וכן כתוב בשם משמואל (פ' תזריע תרע"ד):

ונראה דהנה ידוע שתשובה צריכה להיות על עיקרו והתחלתו של החטא, כי העבירות שאחר כך כמעט הוא אנוס עליהן שעבירה גוררת עבירה, אלא מאחר שבעבירה הראשונה הביא את עצמו לאנוס נפרעין ממנו על כולם, כמ"ש הריב"ש דהמביא את עצמו לידי אנוס אין זה נקרא אנוס.

וכן כתב בנתיבות שלום ריש פרשת מצורע:

וענין השורש פורה ראש ולענה הוא שלטון הסטרא אחרא על האדם. יש ויהודי עושה מעשים כאלו שעל ידם הוא נופל לגמרי בידי הסיטרא אחרא עד שאינו שליט כלל על מעשיו כיון שהוא נתון לגמרי תחת שלטון הסיטרא אחרא... [ובהמשך כתב שהעצה היא לבא לצדיק].

ובאור יקר לרמ"ק:

יתכן עיבור לרע לו לאדם, כגון שיחטא האדם וימשוך על עצמו רוח טומאה, ואגב כך ימשוך על עצמו עיבור רע של נשמת אדם רשע שיקלקלו, וכל עבודת ה' תהיה עליו לטורח (אור יקר, סבא דמשפטים סי' ז. מובא במשנת הגלגולים עמ' 383).

הסבר 2 – עפ"י רבינו יונה ועוד: בגיל הנעורים נחשב לשוגג

כתב רבינו יונה (בפירושו למסכת אבות ג, טו):

וזהו שאמר דוד עליו השלום: חטאות נעוריי ופשעי אל תזכר כחֲסִידֶיךָ זָכַר לִי אֶתְּהָ לְמַעַן טוֹבֶיךָ ה' (תהלים כה, ז). 'חטאות' הן בין השגגות בין הזדונות שאדם עושה בנערותו בעוד יצרו תוקפו ודעתו נקלה, אך אותם שעושה אחר שגדל בשנים והוא שלם בדעתו, נקראים 'פשעים', אלו המרדדים. ועל זה היה מתודה ואומר: בין החטאים שבנעורי, בין הפשעים שעשיתי אחר שגדלתי, אל תזכר. ומבאר הרב שלמה הופמן זצ"ל:

רבינו יונה מתקשה, חטאות נעוריי ופשעי אל תזכר – מדוע דוד מבקש רק על 'חטאות נעוריי', האם אין 'זדונות נעוריי' ומתרחץ רבינו יונה, שבאמת דוד ביקש מחילה גם על הזדונות, והכל כלול במילים 'חטאות נעוריי'. משום שכל העבירות שהאדם עושה בנערותו – בין השגגות ובין הזדונות – נחשבים בגדר 'חטאות נעוריי', דהיינו שגם הזדונות נחשבים שגגות! רק הפשעים שעושה בבגרותו נחשבים כזדונות! ואין גבול מדויק לגיל זה, אלא כל עוד יצרו תוקפו ודעתו נקלה. 'יצרו תוקפו' – כשהעוצמה היצרית תקיפה יותר מאשר בימי הבגרות. 'ודעתו נקלה' – שהשכל של הנער עדיין לא בשל (עפ"י שיחות עם הרב שלמה הופמן, עמ' 129-127).

וכן משמע בעץ הדעת טוב' לרבי חיים ויטאל זיע"א:

כחצים ביד גבור וכו'. יראה כמו החצים אשר ביד הגבור, כי בבוא עליו אויבים יורה אותם אליהם ועיי"כ נמלט. כן הם בני הנעורים שאז תגבורת היצה"ר על האדם ומוכרח שיהיו לו חטאים ומשלח בניו וקוברים לכפר החטאות ההם. אבל אשרי הגבר שלא חטא ועל ידי כן מלא את אשפתו מן בניים רבים ולא מתו בחייו. ועיי"כ לא יבושו האנשים ההם שלא מתו בנייהם בחייהם בהיותם בשער בית דין העליון אחר פטירתם והמקטרגים אויביו ישובו כחם ולא יוכלו לו. וידברו מלשון ידבר עמים תחתנו, כי לא יוכלו לומר לו למה חטאת וגרמת שמתו בנייך בחייך כנזכר בפרקי חיבוט הקבר הנודע לרז"ל (עץ הדעת טוב, הוצאת אהבת שלום, תהלים קכז, ד).

ולכא"ל צ"ב דמתחילה כתב 'ומוכרח שיהיו לו חטאים', ואח"כ כתב 'אשרי הגבר שלא חטא', וסותר לכאורה. וצ"ל דמוכרח שיהיו לו חטאים כל שהם, אבל אשרי הגבר שמיעט לחטוא. ועוד אפ"ל שהוא קרוב לאנוס אבל עיי"כ מאמץ גדול מאד יכול להתגבר.

ובבן יהוידע להבן איש חי :

והנה ידוע מה שאמר הכתוב (הושע יא, א) כי נער ישראל ואוהבהו, ופרשו ז"ל הכונה שאדון אותם **כנער דאין לו דעת שלם, ומזיד שלו נחשב כשוגג**, כן הם, ומאחר דנחשבים זדונותיהם כשגגות, בנקל יעבורו הכתמים מהם על ידי התשובה (בן יהוידע קידושין ע. ד"ה אמר).

וכן משמע בכתבי הרב וולבה זללה"ה :

התקופה הקשה של ההתבגרות היא קרקע פורה לגידול רגשי אשמה... [חטאת הנעורים] היא איסור חמור. רוב רובם של הצעירים נכשלים בזה **ואינם יכולים להתגבר על זה בשום אופן**. התוצאה הם רגשי אשמה. כאן הוא המקום להדרכה נכונה מצד רבנים ומחנכים. כידוע, רב אינו מוסמך... להתיר איסורים. אבל הוא יכול להדריך, להרגיע ולהביא את הצעיר לסבלנות עם עצמו. ויחד עם זה: טיפוח חיי חברה אינטנסיבית והכנסת הצעיר לתוך אוצרות התורה האדירים... [ש]מביאה לכך, שבמשך הזמן שוכחים לחטוא. במקום מלחמה תמידית שהיא אך שוא – יגיעה חיובית לתורה ולחברה, ולאט לאט נגמלים... זאת היא דרך החינוך הנהוגה היום אצלנו (מאמר הרב וולבה ב'בשבילי הרפואה' – בית החולים לניאדו, סיון תשמ"ב, עמ' פב).

הסבר 3 – עפ"י יסוד העבודה ועוד :

שאם אין לו תענוגים רוחניים בעל כרחו נופל לתענוגים גשמיים

מדברי כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א :

כתב ביסוד העבודה (מכתב ז) בשם מרן מקוברין זי"ע שנפש ישראלי היא מעולם התענוג ואם לא יטעימנה מתענוג הרוחני והוא שמחת העבודה אם כן **בעל כרחו** תרד ותפול לתענוג הגופני ח"ו. והעולה מדבריו, שאין עצה ודרך אחרת להנצל מתענוגים רעים כי אם על ידי שיתענג מתענוגים שבקדושה. ועל פי זה יש לבאר אומרו תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל... שסיבת ירידתם בכל העבירות שעשו היא בגלל שהיה חסר להם תענוג דקדושה. כאשר יהודי חוטא אין זה ח"ו כדי להכעיס, אלא מפני שהוא מבקש תענוגים ושמחה ומצב רוח טוב, ומוצא זאת בעבירות. אך אילו היו לו תענוגים דקדושה לא היה נופל לא בתענוגים אסורים, ואף לא בתענוגי היתר, כי מדת התענוג אחת היא, ומי ששבע ומתענג מטובך אינו נמשך לתענוגים אחרים. אבל ללא תענוגים דקדושה **בעל כרחו** יפול לתענוגים גופניים, כלשון היסוד העבודה, כי יסוד ושורש נשמתו של יהודי הוא מעולם התענוג, ואינו יכול להתקיים ללא תענוג. וזאת אומרת שכל החטאים שהביאו את הקללות באו בגלל שלא עבדת ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל (עפ"י דרכי נעם תשע"ז עמ' תיט-תכ).

ובספר באר מים חיים (שמות יט, ג) :

בגמרא (ב"מ לג) : דריש רבי יהודה ברבי אלעאי מאי דכתיב הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. הגד לעמי פשעם - אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם - אלו עמי הארץ **שזדונות נעשות להם כשגגות**. וברש"י ד"ה חטאתם, אפילו פשע שלהם אני קורא חטאת. והנה נודע אשר שם יעקב מורה על פחותי הערך שבישראל בחינת עקביים שבגוף, וישראל מורה על גדולי ישראל המכונים על שם הראש שהוא אותיות לי ראש. ולזה אמר כה תאמר לבית יעקב פחותי הערך שבישראל, והם עמי הארץ שבהם, תאמר להם באמירה רכה שלא יכבד עליהם עול העונשים הקשים בעברם על התורה, כי להם **גם זדונות נחשבין כשגגות לצד פחיתות ערכם והבנתם בגדולת הבורא ומתיקות התורה והמצוות**.

הסבר 4 – רבי ישראל סלנטר :

כשאדם עושה עברה מרוב דוחקו וצער, עונשו קטן "עשרת מונים בלי שיעור"

רבי ישראל סלנטר זצ"ל אומר, כי אדם שעובר עבירה מרוב דוחקו וצער, הרי עונשו קטן **"עשרת מונים בלי שיעור"** מאדם שעושה עבירה בשרירות ליבו הרע רק ליתרון תענוג.

ואלו דברי רבי ישראל:

וידוע שכל מה שהחוטא לא היה מוכרח כל כך לחטא, יותר נענש מאם עשה מרוב דוחקו וצער, כי אין אדם נתפס על צער, ונאמר לא יבוזו לרעב כי יגנוב וגו', וכל שכן אם עשה בשרירות ליבו הרע בלא שום מכריח רק ליתרון תענוג... ודאי שיכפל עונשו עשרת מונים בלי שיעור, **כי העיקר בעבירה תלוי לפי המחשבה המצטרף למעשה רע** (אבן ישראל סוף דרוש ד).

לפי זה ניתן לבאר את דברי החזון איש, ועפ"י הנוסחא שאמר "קרוב לאונס", שבאמת יתכן שנשאר להם עוד נקודה של בחירה, אבל היא רחוקה וקטנה בגלל גודל פיתוי היצר שלהם וקושי מצבם, ולכן חומרת העבירה שלהם יורד "עשרת מונים בלי שיעור" (עשרת מונים = 100. אבל כמה זה 'בלי שיעור' – איני יודע), ואז זה כבר נחשב קרוב לאונס.

ובספר 'ממלכת כהנים' - פירוש רבי משה דוד וואלי זצ"ל (לספר יחזקאל לד, ו):

ואמנם השי"ת ברחמיו הגדולים עשה מזיד כשוגג, מה שהיו יוצאים כמה וכמה מישראל להדבק בדרגין מסאבין (-בדרגות טמאות)... מפני ההנהגה האכזרית של הרועים הרשעים, זהו שאמר (-הכתוב) בלשון שגגה: **ישגו צאני בכל ההרים, עכ"ל**.

כלומר, מכיון שעיקר האשמה היא על הרועים הרשעים, ובמצב כזה נשאר להם מעט מאד בחירה כמובן, אז הקב"ה מחשיב את החטא שלהם לשוגג.

וא"ת למה צריך רחמי השי"ת בשביל זה. התשובה, מכיון שלפי ההגדרה הפשוטה הם מזידים, שהרי הם יודעים שזה אסור, לכן נצרך רחמי השי"ת כדי להחשיב את קטנות בחירתם לשינוי הגדרה של 'שוגג'.

הסבר 5 – עפ"י האר"י:

יש אנשים שטבעו בחטא בגלגולים קודמים ועתה הם כמוכרחים

שער הגלגולים לאר"י הקדוש:

כי מה שנתעצל לקיים איזו מצוה שאינה חובה כמו הקריאת שמע והתפילין וכיוצא בזה, אמנם היא מצוה שאינו מחוייב לרדוף אחריה כמו שלוח הקן דכתיב ביה (דברים כב, ו) כי יקרא קן צפור וכו', או שלא היה לו בית וכו' ונמנע מלעשות מעקה וכיוצא באלו כי לא נזדרז לחפש אחריהם ולקיימם - הנה האיש הזה מחוייב גלגול כנזכר, אבל מובטח הוא שלא יחטא בגלגול הזה.

אבל אם באה לידו המצוה ונזדמנה לו ולא רצה לקיימה - והנה הוא מחוייב גלגול, וכשיתגלגל איננו מובטח כמו הראשון שלא יחטא.

אבל מי שנתגלגל על שעבר איזו עבירה - זה יחטא בודאי כמבואר בדרושים שקדמו (שער הגלגולים לאר"י הקדוש הקדמה טז, דף יז ע"א).

אור יקר לרמ"ק (רבי משה קורדובירו זיע"א):

מי שהרשיע ומעולם לא זכה שישירה עליו סוד האצילות בהיותו בעולם הזה, כי זה ברדתו לעולם פעם שנית הוא חול, שמעולם לא זכה למדרגת שבת, והנה הנשמה הזו תתגלגל וישלוט בה יצר הרע ויחטיאנה ואינה מובטחת מהעבודה כשהיא מתגלגלת (פרשת משפטים כרך ח' שער ו' ס"א דף רנ"ב, מובא במשנת הגלגולים עמ' 387).

מעשה מבעל יסוד העבודה:

הרה"ח רבי שמואל פיזיץ היה מחסידיו של בעל היסוד העבודה מסלונים, ולעת זקנותו עלה לאר"י, והיה מחשובי זקני סלונים. פעם אחת התלונן לפני היסוד העבודה זי"ע על מחשבות וכו', והשיב לו איזה טענות יש לך, הרי בגלגול הקודם היית שכור, ועכשיו ב"ה הנך עומד במצב הזה, ועליך להיות מרוצה ממצבך (ספר מזקנים אתבונן, עובדות וסיפורים מפי הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטילניץ זצ"ל, מזקני חסידי סלונים, ח"ב, עמ' עז-עז).

בשם הרה"ק רבי יואל מסאטמר זצ"ל:

שמעתי כי הגה"צ רבי נתן יוסף מייזעלס זצ"ל ר"מ ומנהל רוחני דישיבת תורה ויראה דסאטמאר איש סודו של הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע שאל פעם את רבינו על מה שרואים כמה פעמים כי להורים כשרים וצדיקים נולד בן שאינו הגון פרוץ ומושחת, האם זה ראיה כי ההורים אשמים בכך, וחטאיהם גרמו שיוולד להם בן סורר כזה. והשיב רבינו ח"ו לומר כן, כי אין זה באשמת ההורים כלל, אלא כמו דאיתא בכתבי האר"י דזהו מסודות גלגולי נשמות, שלפעמים שולחים לאדם כשר נשמה הצריכה להתגלגל, והנשמה ההוא עדיין מלוכלכת בחטא מהגלגול הקודם, ומחמת כן נמשכת לרע. ולסיבות הידועות ליוצר בראשית נגזר שתולד נשמה זו אצלו, ובהדי כבשי דרחמנא למה לי (ברכות י.), וחלילה להרהר כלל אחרי ההורים דאין זה בגרמתם (בדידי הוי עובדא, הרב שמואל דוד הכהן פרידמן, עמ' קלו).

ובספר שם משמואל (פ' מצורע, שנת תר"ע):

בש"ס ערכין (טו): ארחב"ח מה תקנתו של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו, ראבב"א סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוה"ק אלא מה תקנתו שלא יבוא לידי לשון הרע יעסוק בתורה, ע"כ. ויש להבין במה שאמר סיפר אין לו תקנה הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ותשובה ויוהכ"פ ומיתה מכפרין על כל עבירות שבתורה וכמ"ש הרמב"ם אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעולם הבא. ועוד שממקומו הוא מוכרע שהרי מצורע בא על לשון הרע ומפורש בכתוב כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ואמרו ז"ל בשבועות (ח.) מנגעיה איכפר ליה, הרי שיש כפרה על לשון הרע. אך יש לפרש... וראב"ח סובר סיפר אין לו תקנה... [כ"ל העבירה הקודמת גוררת עבירה, ואינו בטוח שלא יבוא עוד לידי לשון הרע כמ"ש בשה"ק בנפש מגולגל איננו בטוח מהחטאים שעשה בפעם הראשונה בהיותו בזה העולם, שעבירה גוררת עבירה עצמה שעשה בראשונה, כל שכן בחטא לשון הרע שהוא חטא עצום שמגדיל עוונות כנגד ע"ז ג"ע וש"ד, כמעט מן הנמנע שישמר מכאן ולהבא שלא יספר עוד לשון הרע, כי אפילו לאדם כשר קשה מאד להזהר מלשון הרע כאמרם ז"ל (ב"ב קסה.) והכל בלשון הרע, מה גם זה שיש לו החטא הקדום שמושך אותו לידי כך.

מהלך הרב אורי זוהר עפ"י הגר"א תיקון נשמות פגומות משנות קדם:

רבי אורי זוהר זצ"ל הציע מהלך, לפיו הצעירים המתמודדים בדורנו הם נשמות פגומות ביותר שמצפות לתיקון מימות עולם, וכעת הגיע הזמן לתקנם כהכנה למשיח. יסוד דבריו עפ"י דברי הגר"א זי"ע (בתקוני זהר חדש פ"א ב') וז"ל: שרוב מאותן תתקע"ד דורות (היינו תשע מאות שבעים וארבע דורות שבהם נבראו נשמות פגומות עד בריאת אדם הראשון), הוא עכשיו בסוף הימים בעקבות משיחא חוצפא יסגי, ואמרו שהן הן עזי פנים שבדור והן הערב רב". לא צריך להבהל מהמילים 'ערב רב'. ברור שנשמות רבים מאיתנו מעורבות בנשמות הערב רב, שהרי זו היתה מטרת משה רבנו ע"ה, כשהכניס את הערב רב לתוך עם ישראל כדי לתקן. ואלה דברי הגר"א: ונפרד הרע בערב רב וכד קביל לון משה עליו השלום נתערבו נשמתן בישראל והוא הגלות הזה גלות הרביעי, ע"כ. וודאי הוא, שכל גלגוליה של נשמת משה רבנו ע"ה בכל הגלויות, בעטיים של הערב רב, לא היו לריק. ותפילתו עליהם, כמובא בזהר, ודאי הועילה – אם לא לתקן את כולם ודאי את רובם. הנשמות הפגומות של התתקע"ד דורות יורדות לעולם בדורנו, על מנת להשלים את תיקונם ההיסטורי, ולהוציא את ניצוצות הקדושה המעורבות בנשמות האלה, שנשלטות ע"י כוחות חיזוניים עזים ביותר, והכוחות האלה הם כל סוגי יצר הרע שאפשר להעלות על הדעת: הקנאה והפחד, והתאוה והיאוש, העצלה החוצפה והכעס הבצע והנקמה וכו', והבירור הסופי הזה הכרחי – "לבלתי ידח ממנו נדח" (עפ"י 'אבות על בניס', עמ' 32).

ומצאתי מקור נפלא להשלמת דבריו:

ספר הלקוטים להאר"י שמות בפסוק וירא ה' כי סר לראות: [ע"י קצת לפני כן על כך שמשא רצה לתקן הערב רב קודם הזמן, שווה למובאה של הרב אורי זוהר מהגר"א]. גם עם זה תבין מה שאמר הכתוב בפי' וילך (דברים לא טז), הנך שוכב עם אבותיך וקם וכו', והוא מהמקראות שאין להם הכרע (יומא נב: ורש"י ד"ה וקם), כי מלת וקם תוכל לחזור עם שלפניו

ועם שלאחריו, והכל אמת, והוא, כי משה יקום הוא בעצמו אחר כך, פיי שיתגלגל בימים ההם בדרא בתראה, עם ערב רב עצמו, וזהו וקס העם, שהם הערב רב, וזהו אשר בא שמ"ה אותיות מש"ה, כי ממש משה יתגלגל בכולם, כי כולם מסוד הדעת. ואמנם סוד הגלגול הזה הוא דבר נעלם, והענין הוא כי אין לך דור ודור שמשה אינו בתוכו, להשלים הדור ההוא של המדבר, כי גם דור המדבר הם יחזרו להתגלגל בדורינו זה דרא בתראה... נמצא כי בדורינו זה הוא גלגול דור המדבר, וגם הערב רב ג"כ, ומשה בתוך כולם.

הסבר 6 – עפ"י הגר"א:

ממוקמים בנקודת בחירה נמוכה מאד (מחמת טבעים קשים)

ענף א – יצר הרע אינו מתחלק במידה שווה לכולם

יתכן שיש כאלו שחושבים שהקב"ה מחלק את היצר הרע לכל האנשים במידה שווה, אולם האמת אינה כן. הקב"ה נותן לאנשים מסוימים יצר הרע הרבה יותר חזק ותקיף מאחרים, וממילא הם נתבעים הרבה פחות על עבירות.

דוד המלך ע"ה, נולד עם נשמה גבוהה, כמו שאמרו בגמרא ש'דר במעי אמו ואמר שירה' (ברכות י, א). אך היה חלק נוסף שנשמתו: תכונת 'אדמוני' בדומה לעשו, דהיינו נטייה לשפיכות דמים וגילוי עריות. אלא שהוא התגבר על יצרו הרע ונעשה צדיק הדורות, ועם תכונת ה'אדמוני' השתמש כדי לעשות מלחמות בגוים על פי התורה.

אכן, מכיון שהיה לדוד גם יצר קשה ותקיף, לכן נכשל הוא בשתי חטאים, אשר לכאורה לא תאמו את רום מדרגתו. אולם הקב"ה סלח לו עליהם ולא העבירו מן המלכות, משום שידע את טיב יצרו הקשה והמר.

לעומת זאת שאול המלך, ניחון בטבע נח ומאוזן, ולא היה אמור לחטוא כלל. ולכן מכיון שחטא פעם אחת - לא העביר לו הקב"ה על כך, והפסיד המלוכה ממנו ומזרעו.

מכאן נלמד, כי לעולם לא נוכל להשוות בין חטאים של אדם אחד, למשנהו. יתכן שאדם אחד יתמודד ואף ייכשל בחטאים חמורים, ואין הדבר חמור בעיני הקב"ה כל כך, ואילו אדם אחר שייכשל בחטא קטן - יענש עליו חמורות.

כל זה מבואר בספרי רבותינו, כדלהלן:

מדרש רבה:

כיון שראה שמואל את דוד אדמוני (-כאשר נצטווה למשווח מלך מבניו של ישי) - נתיירא, אמר זה שופך דמים כעשו. אמר לו הקדוש ברוך הוא 'עם יפה עינים' - עשו מדעת עצמו הוא הורג, אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג (בראשית רבה, סו, ?).

הגר"א:

וזה שאמרו (גמרא יומא כב, ב) שאול באחת (-נכשל בחטא אחד, שלא הרג את מלך עמלק) ולא עלתה לו (-לא נשאר במלוכה), דוד בשתיים (-נכשל בשתי חטאים: בבת שבע, וספירת עם ישראל), ועלתה לו (-נשאר במלוכה).

והענין הוא: כי בדוד נאמר (שמואל א, טז, יב) 'והוא אדמוני' והוא במאדים, ולכך טעה בו שמואל בעת שראה קלסתר פניו (-כמבואר במדרש הנ"ל), והוא העביר מידותיו בכל (-כלומר, כבש את יצרו). ואף שאלו השנים לא העביר (-בשתי חטאים אלו לא כבש את יצרו), מכל מקום עלתה לו (-נשאר במלוכה)... מה שאין כן שאול, שאמרו בן שנה שאול במלכו (שמואל יג, א) - כבן שנה שלא טעם טעם חטא (גמרא יומא כב, ב. כלומר שהיה בעל טבעים מאוזנים). והוא העביר מדתו הטובה לרעה בדבר אחד, ולכן אף באחד לא עלתה לו (-לא נשאר במלוכה) (ביאור הגר"א משלי כב, ו).

וכן בשער הגלגולים להאר"י הק' :

דע, כי האיש הזה שבא עתה בגלגול בפעם ראשונה, יש לו טורח גדול להכניע יצרו, לפי שזה הוא התחלת הזדככו מן הקליפות. וזה טעם מספיק אל דוד המלך ע"ה, ידידו יתברך ומצינו בו שהיה יצרו מתגבר עליו בבת שבע ובאביגיל, והוא פלא גדול, אלא הטעם כי אז היתה התחלת יציאתו מעמקי הקליפות (-כי נשמתו הגיעה מרות המואביה, ששורשה בסדום).

ודע כי לטעם הנזכר, אין עונות האיש הזה החדש נחשבים לפניו יתברך כשאר בני אדם, לפי שעדיין הוא נתון בין הקליפות, וטרחו גדול לצאת מתוכם. וזה סוד אומרם ז"ל אלמלא אתה דוד והוא שאול, הייתי מאבד כמה דוד מפני שאול, והבן זה מאד. ולפעמים יארע כי האיש הזה החדש, תהיה נשמתו מעולה וגבוה מאד, ואינו יכול להכניע יצרו, ואם לא כן בקלות גדול היה יכול להיות חסיד גדול. **בזה יתבאר לך סוד נמרץ, כי לפעמים חטא קטן של אדם אחד, יענש עליו מאד. ועון גדול של אדם אחר, אינו נענש עליו** (עפ"י שער הגלגולים הקדמה כז).

וכן הוא באור החיים הקדוש :

שמעון ולוי אחים... או ירצה לתת טעם למעשיהם אשר עשו במעשה שכם ובמעשה יוסף, ואמר שטבעם בתגבורת יסוד האש, ותמצא שאמרו ז"ל (יומא כב): שאול באחת ועלתה לו המלוכה ממנו, ודוד בכמה ולא עלתה לו, והטעם הוא לצד כי שאול טבעו מזוג, ודוד טבעו חס, וכאומרו (שמואל א טז יב) והוא אדמוני, וה' דן את האדם כפי הרכבתו, כי מי שגובר בו יסוד האש, עם היות שיתעצם בכל עוצם הזריזות בעבודת ה' לא ימלט מהשגיון, ובחלק מועט מהתעצמותו שיעשה אדם מזוג ירויח עצמו משגיאות. ואמר כי שמעון ולוי 'אחים' לשון 'חוס', ולזה קלל לאפס ועברתם כי קשתה (אור החיים פרשת ויחי, בראשית, מט, ה).

ענף ב – הנשמות המורכבות של דורנו

ומצאנו ענין נפלא בשם הבעש"ט זי"ע :

דורות האלו שהם בחינת עקביים הם משונים מדורות הראשונים, כי בדורות הראשונים היה כל אחד מכיר בחינתו בעבודתו, כי היה בחינת חילוק והבדל גמור נגלה בבחינתם מצד שורש נשמותיהם. אשר נשמות שהם מבחינת 'בריאה', היו מובדלים בבחינתם בבחינת הבדל גמור מנשמות הנמשכים מבחינת 'יצירה'. ונשמות שהיו מבחינת 'בריאה' - הם היו רבנן ותלמידיהם. ונשמות שהיו מבחינת 'הייצירה' - היו עוסקין במשא ומתן והם היו תמכין דאורייתא. ונשמות הבאים מ'עשיה' - היו עמי הארץ גמורים. אבל בדורות האלו באים הנשמות מעורבים בבחינותיהם, אשר בכל בחינת נשמה יכול להיות כל בחינות האלו בערבוביא, ולכן עבודתם גם כן הוא שלא בבחינת סדר, פעם יכול להתבונן ביחודו ופעם אינו יכול וכו'. אשר על כן מוכרח האדם לבחון בנפשו בכל האופנים, ואם לא תגיע אליו הבחינה הזאת, יעבוד עבודתו באופן השני (שומר אמונים, מאמר פתחו שערים, פרק ח בשם בעל התניא בשם הבעש"ט).

הרחבת דברים עפ"י דברי הבעש"ט הנ"ל :

הנה יש כמו ויכוח בין הנוגעים בדבר האם הקושי של הצעירים בדורנו נובע דוקא מחמת שהן נפשות גבוהות או להיפך בגלל פגמי אופי ומידות שיש להם. יש כאלו שנוקטים דווקא כך או דווקא כך [הרב משה בויאר טוען שהם דוקא נשמות גבוהות. ואילו בקונטרס 'אבות על בניס' של הרב אורי זוהר אומר שהם גלגול של נשמות פגומות מהערב רב].

לדעתי שניהם צודקים. יש ויש. לפעמים אנחנו מבחינים במין נפש גבוהה ואצילית שמחפשת את עצמה, וכמו שכתוב 'יש צדיק אובד בצדקו' ומסביר בליקוטי מוהר"ן (תנינא, פח) שלפעמים דוקא בגלל הצדקות הוא נאבד תוך כדי חיפוש אחרי הצדקות. ובחלק מהמקרים זה שקוף לעין כצד השני, שהנחשלים הם דוקא בעלי המידות הרעות, יש שני ראשי מידות רעות, שהגר"א מגדיר אותם 'התאווני' ו'הכעסני'. ולפעמים הם בולטים בכך.

ולאור דברי הבעש"ט הנ"ל, יוצא חידוש מפתיע: הרבה פעמים שתי הצורות מופיעות בתוך אותו אדם, וזה יוצר את הבלבול.

הכפילות הזו יוצרת קושי כפול ומכופל. ההורים מתפלאים ובצדק, אם הוא כל כך טוב איך הוא כל כך רע. ומיד הם משליכים את זה על ראש הנער, הרי אתה כל כך טוב, אז איך אתה כל כך רע? [תביעה נוקבת]. ואולי הקשה מכל הוא, שהוא עצמו עוד לפנייהם מתחבט בזה בתוך עצמו, איך יתכן שאני גם כזה וגם כזה? מבחינה מסוימת יש שלבים שיותר קל למישהו שהוא רק רע, שלא מכבידים לו כל כך על המצפון.

אז קודם כל צריך שאנחנו נבין ששני הכוחות חיים בתוכו, הטוב והרע. שנית, להסביר לנער עצמו שאת הקונפליקט הזה הוא לא יצר. הוא נולד לתוך זה. ואחר כך להבין, כי הכלי העיקרי הוא לטפח את הטוב כדי שהוא יתגבר על הרע, ולא להיפך להתמקד ברע, ולהעצים אותו, ולגרום לו להשחית את הטוב. (ויש עוד כלים שביארנו במקומות אחרים).

ענף ג – לדון לכף זכות את העניים

מהתפץ חיים:

ואמר לי פעם, דשלא בצדק אנו דנים לכף חוב את העניים, וכפי שמרגלא בפומי דאינשי תמיד כי הם עצלים והם חפצים לחיות בלי עבודה על חשבון אחרים העמלים בזיעת אף, ובאמת אינם אשמים כלל בזה, רק קללת אלוקים הוא, ולפי מאמר חכמינו שקודם ביאת האדם לעולם הזה מכריזים למעלה פלוני עשיר פלוני עני, וכדי שיתאמת הכרוז נותנים למי שצריך להיות עשיר זריזות גדולה, שלא ישקוט ולא ינוח, וכל עמל לא יכבד עליו וגם בלילה נודד שנתו מעיניו והכל כדי לצבור, כאמור אוהב כסף לא ישבע כסף, ולהיפך מי שמזלו עני, נותנים לו מן השמים כובד באיבריו וברוחו ועצלות גדולה, ואמר בלשונו "ממלאים אותו בעופרת" עד אשר יבחר לאכול פת חריבה וגם לא לשובע וללשוון על הארץ רק לא לעמול ובחר במנוחה תמיד, אמנם הוא קללה, אבל לא מזדון ליבו, וצריכים אנו לחמול עליו ולהשתתף בצרתו (כל כתבי הח"ח השלם דוגמא מדרכי אבי זצ"ל אות ע). ונראה שבאותה מידה יש לנו לדון לכף זכות את העניים בדעת, שהקב"ה ממלא אותם בעופרת, וקשה להם מאד להיזי את עצמם.

הסבר 7 – יש אומרים:

שכח הבחירה אין משמעותו שאפשר 'לבחור' בטוב אלא שאפשר 'לרצות' הטוב

מתנת חיים מאמרים ב' עמ' יח, רבי מתתיהו סלומון:

מסביר את דבריו של החוה"ל בענין הכל בידי שמים חוץ יראת שמים, וביאור דבריו שכאשר אנו אומרים שהאדם הוא בעל בחירה אין הכונה שבכח האדם לעשות כל מה שהוא רוצה לעשות, כי אין הדבר כן. אין האדם יכול לעשות שום מעשה בלי שיזמין לו הקב"ה המצב והכח והכלים להשלים המעשה, אשר כל זה אינו תלוי על רצון האדם רק על רצון הבורא לבד... נמצא דהגדרת ענין הבחירה הוא שהאדם יכול לרצות מה שהוא רוצה בלי שום מכריח מבחוץ כי חפשי הוא בבחירתו לרצות [ועל רצון טוב יקבל שכר], אבל בשום אופן לא ניתן להאמר כי בידו הוא לעשות כל מעשה שהוא רוצה.

ומצאנו נוסח אחר קרוב לזה קצת ב'עלי שור' להמשגיח הרב שלמה וולבה זללה"ה:

אין הבחירה שולטת באדם שלטון מוחלט, באופן שיוכל להחליט את עצמו מהיום למחר, מרשע גמור בפועל, לצדיק גמור בפועל. אמנם, כתב הרמב"ם ב'פרקי הצלחה' בתחילתם 'שכל אחד מבני העולם אם ירצה השלימות היה קרוב כמשה רבינו ע"ה, ואם רצה החסרון היה כמו ירבעם בן נבט, ואולי יהיה המניע אותך ממך ובך' – החלטה על זה יכולה להיות היום, אבל התהליך בפועל מרשע לצדיק הוא תהליך שיכול להשתרע על פני שנים. יש לנו לדעת בזה מה שכתב הגרא"א דסלר זצלה"ה על 'נקודת הבחירה' [במכתב מאליהו ח"א עמ' 113] (עלי שור ח"ב עמ' לט-מ).

הסבר 8 – לפי כמה שיטות: יש פעמים שהנסיון גדול מהאדם

מובא בספר החזיונות שכתב רבי חיים ויטאל זיע"א, וז"ל:

שנת שיי"ד לפרט היצירה, הייתי בן י"ב שנה, וחכם גדול בשרטוטי כף היד הביט בשרטוטי כפות ידי ואמר לי, דע כי בהיותך בן כ"ד שנה יבואו הרהורים רבים בלבך **להתבטל מעסק התורה על כרחך שתי שנים ומחצה**, ואחר כך יזדמנו לפניך שני דרכים האחד לגן עדן והשני לגיהנם, ואז תנתן הבחירה בידך, ואם תבחר בדרך גיהנם – לא יהיה בדורך רשע גדול ממך (!) ואם תבחר בגן עדן – תעלה בחכמה וביראת חטא על כלל בני דורך, דבר שלא ישוער. ולא נפל מדבריו ארצה, עכ"ל (מובא בדברי יעקב פרקי מחשבה מסורת החינוך פרק ד).

ניתן ללמוד מכאן, כי יש מקרים בהם תקופת ההתמודדות של הנער היא גזירה משמים שאינה נתונה לשליטתו, כמו שכתב: "יבואו הרהורים רבים בלבך להתבטל מעסק התורה על כרחך!". והיא כמו גזירת גלות לנשמה. ואף זמן קצוב יש לגזירה זו, כמו שכתב "שתי שנים ומחצה".

אור יחזקאל להגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל:

פרשת מכירת יוסף יכולה להביא לידי תהיות. וראה במדרש (רבה פד, יח): לְמָה תִּתְּעֶנּוּ ה' מִדְּרָכָיִךְ (ישעיה סג, יז) - כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנוא. מגלים לנו חז"ל שלא היתה שנאת האחים שנאה פשוטה אלא הכל היה יד ה' ומעשיו. והקב"ה נתן בלבם את השנאה ליוסף, ובאמת לפי זה **נמצא שכל מעשיהם היו מוכרחים בגדר אונס והכרח**, ומכל מקום מצינו שהקב"ה תבע את האחים על מכירת יוסף. ויש לבאר: המכירה וגלות יוסף במצרים היו חייבים להתרחש, זה היה מוכרח מצד הבריאה. וכיון שהחטא הוצרך להיעשות, נעשה על ידם, מפני שהיתה עליהם איזה טענה והיה פגם במעשיהם באותה בחינה באופן דק מן הדק. אזי כאשר הוצרך החטא להיעשות נעשה החטא על ידם כפי גזירת השי"ת (עפ"י אור יחזקאל, דרכי העבודה, מאמר "חטא מוכרח").

רבי צדוק הכהן מלובלין:

פעמים יש אדם עומד בניסיון גדול כל כך עד שאי אפשר לו שלא יחטא כדרך שאמרו (ברכות ל"ב א) מה יעשה הבן וכו' ובזה הוא נחשב אונס גמור דרחמנא פטריה. וגם בהסתת היצר בתוקף עצום שאי אפשר לנצחו שייך אונס [ואם ה' יתברך הסיב את לבו הרי אין חטא זה חטא כלל רק שרצון ה' יתברך היה כך] ועיין מה שאמרו (כתובות נ"א ב) גבי תחילתו באונס אפילו צווחת לבסוף שאלמלא מניחה היא שוכרתו מותרת לבעלה, מאי טעמא יצר אלבשה הרי דזה מיחשב אונס גמור אף על פי שהוא מרצונה מכל מקום יצר גדול כזה אי אפשר באדם לכופו והוא אונס גמור ואין בזה עונש אף דעשה איסור כיון דהיה אונס. אבל האדם עצמו אין יכול להעיד על עצמו בזה כי אולי עדיין היה לו כח לכופו היצר [וכמו ששמעתי בזה מענין זמרי שטעה בזה] (צדקת הצדיק, אות מג).

ודו"ק בסוף לשונו שאין האדם יכול לפטור עצמו מכח זה ולהתיר לעצמו לעבור על איסור חלילה. והן אמנם שהיו גדולים שחלקו על משנתו של הר"צ בעניין זה, אבל עדיין יסוד גדול יש בדברים.

איפה כן נמצא כח הבחירה של הנוער המתמודד

ברם צריכים לידע, אם כנים הדברים הללו, וכי אבדה תקוותם של נערים אלו ח"ו, שהרי לכאורה שללנו מהם את כח הבחירה, ומה יעשו מעתה.

התשובה היא, שהבחירה שלהם היא לא לצאת בעצמם מהמצב, אלא לאפשר לאחרים לעזור להם, וכמובן לעזור לעצמם ביחד עם זה, כמו שנאמר עזוב תעזוב "עמו".

ולכן כשאני שומע כל מיני דיבורים כמו: "אנחנו נותנים לך חודש לעשות שינוי עם עצמך ולתפוס עצמך לידיים", אני צוחק [או בוכה] כי זה אף פעם לא יקרה, אין להם שום דרך לעשות את זה, וכל מאות הנערים שאני מכיר שחזרו בתשובה זה היה אך ורק ע"י עזרה של אחרים, ולא לבד כלל.

ועיקר רפואתם היא על ידי דיבורים המשיבים נפש. כפי שמצאנו בספר ליקוטי מוהר"ן (ח"ב סי' ה') וז"ל: כִּי יֵשׁ נְשָׁמוֹת שֶׁנִּפְּלוּ, שֶׁצָרִיכִין לְהַחְיֹת וּלְהַשִּׁיב אוֹתָם בְּכָל מִינֵי מְטַעְמִים, הַמְּשִׁיבִין אֶת הַנֶּפֶשׁ, בְּבַחֲנֵינָה (שִׁיר הַשִּׁירִים - ב): "סִמְכוּנֵי בְּאֲשֵׁישׁוֹת, רַפְדוּנֵי בְּתַפּוּחִים, כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי... כְּשֶׁהַמַּחֲיִין זָפִים, נֶעֱשִׂין דְּבוּרִים כְּשָׂרִים, וּבָהֶם מְשִׁיבִין אֶת הַנְּשָׁמוֹת הַנִּפְּלוֹת, בְּבַחֲנֵינָה (שָׁם כ"ו) שְׂבָעָה מְשִׁיבֵי טַעַם... הִנְנוּ בְּחִינַת דְּבוּרִים כְּשָׂרִים הַנִּי"ל, שֶׁבָהֶם מְשִׁיבִין הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּפְּלוּ, שֶׁהֵם בְּחִינַת (שָׁם כ"ד): שְׂבָעָה יְפוֹל צְדִיק וְקָם, עכ"ל.

פירוש דבריו, שאותן נשמות שנפלו, אין דרך אחרת להחזיר אותם, אלא להשמיע להם דיבורי מטעמים המשיבין את הנפש. פירוש 'מטעמים' בעברית מדוברת הוא: **סיפוק רוחני מיידי**. כלומר, יש לחפש עבורם דיבורים שיעניקו להם סיפוק רוחני מיידי.

ומנין נמצא דיבורים כאלו? כפי המתבאר בכתבי החסידות, לכל יהודי בכל מצב שהוא יש נקודה מיוחדת של אור, ותיקון מיוחד שהוא מתקן בבריאה, אפילו אם הוא במצב רוחני גרוע מאד. והן אמנם שבאותו זמן הוא גם מקלקל הרבה ועתיד ליתן את הדין וכו', אבל עכ"פ אמת הוא שגם במצבו הוא כפי שהוא הוא גם מתקן ומאיר דברים מיוחדים. כגון אם הוא מתקלקל הרבה אך מכל מקום נמנע מעבירות חמורות מסוימות, הרי שבזה הוא גורם להארת שמות הקדושים מסוימים, אשר צדיק גמור שלא נפל אינו יכול בשום אופן להאירם, ועוד.

וממילא רפואתם של נשמות אלו, הוא לא להגיד להם דברי ביקורת ומוסר, אלא להשמיע להם דיבורים אלו, שמתאימים להם לפי מצבם וענינם הנוכחי, והיא הנקודה השייכת לליבם בעת הזאת, וזהו בחינת 'מטעמים', כלומר סיפוק רוחני מיידי. וכפי שראיתי מנסיון של שנים בס"ד, כאשר משמיעים להם דיבורים כאלו, גם אם מדובר בבחור במצב רוחני גרוע מאד, אזי ניתן להרגיש בחוש תיכף ומיד בניצוץ רוחני המאיר בנשמתם כתוצאה מדיבורים אלו, וניצוץ זה נותן להם כח לנוע קמעא ולהתנתק במשהו מן המשהו לכיוון הנכון, וכך שוב ושוב, אכן בשלב ראשון יש להקפיד מאד שלא להשמיע להם שום דיבור חריף שגבוה מהשגתם ויכולתם הנוכחית, כגון דיבורים על גיהנום וכד', שזה יכול להפיל אותם לגמרי, אלא אך ורק דברים המיועדים למתחילים ממש.

אחר כך בהמשך הדרך כשנתאוששו ונתחזקו כבר יכולים להשמיע להם דיבורים יותר חזקים ויותר מחייבים, עד שלבסוף יוצאים לגמרי ממצבם וחוזרים בתשובה שלמה, וכל זה בדוק ומנוסה בבירור בעזהש"ת.

ולאור דברים אלו זכיתי להוציא את ספרי 'עד עלות השחר' שמבוסס על עקרונות אלו, של דברי חיזוק שמטרתם לגלות את האור שבתוך החושך, ולחזק כל יהודי בכל מקום שהוא, וב"ה ראיתי בחורים רבים שתכני הספר חוללו בקרבם תחיית המתים ממש.